

De Heraut

door de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE. Bureau: N.Z. Voorburgwal 88-90, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Dinsdag's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 14 November 1920. N^o. 2234.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden / 1.50 bij vooruitbetaling voor het Buitenland en Ned.-Indië per jaar / 7.20 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers / —.15. Advertenties: van 1 tot 8 regels / 1.35, met inbegrip van bewijsnummer, voor elk regel meer / —.25. Aanvragen en vermelding van liefdegaven / —.12 per regel.

Dr. KUYPER.

Met stillen weemoed zet ik mij neder om in het blad, waaraan mijn vader tot het laatst zijn krachten heeft gewijd, een woord tot zijne nagedachtenis te schrijven, nu het God den Heere behaagd heeft hem van ons weg te nemen.

Dat het einde naderende was, wisten we, maar toch kwam het nog spoediger dan we hadden verwacht. Zaterdagavond begon plotseling de inwerking van kracht, die het ergste vreezen deed. Al matter en flauwer sloeg de pols, almeer ebde de levenskracht weg. In allerijl werden des Zondags zijn afwezige kinderen geroepen om over te komen. En in de ziekenkamer, die nu een sterfkamer geworden was, vonden zij Idenburg, die in deze bange dagen van krankheid met zeldzame trouw hem telkens bezocht en door zijn liefde verkwikt heeft.

En toen kwam het nooit te vergeten afscheid. Spreken kon de kranke reeds lang niet meer. Maar wel was het bewustzijn nog helder. En door bewegingen van het hoofd kon hij te kennen geven wat hij wilde. Hij liet allen, een voor een, bij zich komen en boog het hoofd naar hen toe om nog een laatste teken van liefde hun te geven. En toen bad Idenburg, dat God hem in vrede tot Zich nemen zou en hem een zachten uitgang zou geven.

Zoo was het afscheid. De nacht, die volgde, was rustig. Hij sluimerde in, de hand vasthoudende van zijne dochter, die zoo trouw hem verpleegde. In den morgen was het bewustzijn weer weggezonden. Maar 's middags klaarde het nog eens op. Het laatste levensteeken was de wensch, dat Idenburg komen zou. En toen deze gekomen was, ging langzaam de levensvlam uit. Een bange doodstrijd heeft God genadiglijk hem bespaard. Zoo zacht is hij heen gegaan, dat het wegvlieten van den laatste ademtocht nauwelijks merkbaar was. En nu ligt hij daar met zulk een rust en vrede op het gelaat, alsof hij ingeslapen was. Het hijgen van de benauwde borst, het onrustig bewegen der handen, die telkens naar de hand van zijn verpleegster zochten, is voorbij. En bij allen rouw in het hart om het verlies van hem, die is heengegaan, is er dank, dat God de Heere het gebed verhoord en zulk een zacht sterven hem geschonken heeft.

Hoe heilig zulk een sterfbed ook moge wezen voor zijne kinderen en hoe noode zij een vreemde daarbij zouden toelaten, toch heeft ons Gereformeerde volk, dat hem zoo liefhad, recht om te weten, hoe dat einde was. Er is geen wankeling of twijfeling van zijn geloof geweest. Toen Idenburg nog enkele dagen voor zijn sterfen vroeg, of hij vaststond in het geloof, boog hij bevestigend het hoofd. Ook tegenover zijne kinderen heeft hij meer dan eens gezegd, dat hij verlangde ontbonden te worden en met Christus te zijn. Hij wist, dat het einde naderde; zelfs wanneer zijne gedachten verward waren, was hij telkens met dat einde bezig. Maar hij vreesde het sterven niet. Want hij wist in Wien hij geloofd had en zijn vertrouwen stond op den Heiland, die ook in de donkere vallei der schaduwen des doods hem niet verlaten zou. En dat geloof is niet beschaamd.

Zoo is hij heengegaan, en onze redactie voelt maar al te diep, welk een onherstelbaar verlies, dit voor ons blad is. In het aangezicht van de Majesteit Gods, die in den dood zich openbaart, voegt het niet een mensch te prijzen. Maar de rijke gave Gods, die hij in dat menschenkind aan ons volk schonk, mag, nu God hem wegnam, toch dankbaar door ons gewaardeerd worden. Om er Hem den lof en den dank voor toe te brengen.

En dat geldt wel inzonderheid voor hetgeen Dr. Kuiper door ons blad heeft gedaan om de Gereformeerde beginselen weer ingang te doen vinden onder ons volk. Groen van Prinsterer waarschuwde Dr. Kuiper, toen hij pas optrad, zich niet aan de *Heraut* te verbinden, omdat dit blad in slechten reuk stond. De toen-

malige *Heraut* stierf dan ook aan bloedarmoede weg, maar nadat Dr. Kuiper eerst de *Standaard* had opgericht, voelde hij de behoefte om een zelfstandig orgaan te hebben, waarin hij op kerkelijk gebied leiding kon geven, en zoo herrees de *Heraut*, 7 December 1877, alseer Phoenix uit de asch. En al spoedig bleek welk een machtigen invloed de *Heraut* op ons kerkelijk leven uitoefende. Zoals de *Standaard* het middel werd om ons volk politiek op te voeden, de antirevolutionaire beginselen weer ingang te doen vinden en ons volk wakker te roepen voor den heiligen strijd voor de eere Gods in heel ons volksleven, zoo werd de *Heraut* de pleitbezorger voor de Gereformeerde beginselen in ons kerkelijk leven, en 't is aan Dr. Kuipers arbeid niet het minst te danken, dat de aloude Gereformeerde belijdenis weer in haar vollen rijkdom voor het leven van onzen tijd werd verstaan en dat de groote strijd kon worden aangebonden om de Kerk vrij te maken van de banden, waarin zij lag gekeld.

Scher onafgebroken heeft Dr. Kuiper al die jaren zijn beste krachten aan ons blad gewijd. Hoe het mogelijk was te midden van een zoo veelomvattenden werkkring, die meer dan menselijke kracht eischte, den tijd te vinden om elke week zulk een rijkdom van artikelen voor ons blad te schrijven, valt bijna niet te begrijpen. En toch weldde altoos even frisch en klaar de stroom van gedachten uit zijn pen en hield op. En daarbij bleek vooral, welk een meesterschap hij bezat over de taal en de uitdrukking der gedachten. Wie het niet wist, zou het nooit geloofd hebben, dat de staatsman, die in de *Standaard* met veldheersblik den geheelen politiek toestand overzag en de meest pakkende leuzen wist te vinden voor den aanval tegen den vijand, dezelfde man was, die in de *Heraut* als dogmaticus optrad en zijn breede volgreken schreef over de moeilijkste theologische problemen. Dat de redacteur, die in de *Standaard* zijn schitterend vernuft deed spelen in de drierstarren, dezelfde was, die in de *Heraut* zijn innig mystieke meditatieën schreef, die de teerste uitingen waren van het verborgen zielenleven met God. En toch was er ook bij die rijke verscheidenheid in onderwerp en dicte altoos de diepere eenheid van doel en geestesrichting; want dat doel was geen ander, dan om op elk terrein des levens God weer tot Zijn eere te doen komen en Zijne ordonnantien te handhaven.

Wat Dr. Kuiper op politiek gebied gedaan heeft, voegt ons hier niet te bespreken. Hij zelf heeft altoos scherp onderscheid gemaakt tusschen *Standaard* *Heraut*. En al moge voor de algemeene betekenis van Dr. Kuiper zijn politieke arbeid in de *Standaard* scherper op den voorgrond treden, voor ons Gereformeerde volk zal de geestelijke leiding, die hij in de *Heraut* schonk, het meest in gezegde gedachten blijven. Want hier heeft hij in de taal van onze eeuw, en zoo dat elk van ons volk het verstaan kon, weer de heerlijkheid van ons Gereformeerde belijdenis ons doen voelen. Hier heeft hij vaste leiding gegeven aan ons kerkelijk leven, den strijd aangebonden tegen alle afwijkende richtingen, het pleit gevoerd voor de stichting onzer Vrije Universiteit, en in de bange worsteling der Doelantie onze Kerken tot vrijheid gevoerd. En bovenal, hier heeft hij door zijn geestelijke onderwijzing den twijfelenden in het geloof weer vastheid geschonken, de bedroefden getroost, de wankelenden gesteund en een zegen geschonken, waarvan de volle rijkdom eerst in de eeuwigheid zal worden geopenbaard.

Aan het program, door Dr. Kuiper zelf in zijn eerste leiding in de *Heraut* geteekend, is hij altoos trouw gebleven. Zijn doel bij de stichting van de *Heraut* was, zooals hij schreef, om de Gereformeerde beginselen weer onder ons volk bekend te maken. Aan de overheersching van een uit Duitschland tot ons gekomen theologie wilde hij een einde maken. Ons volk had een eigen, een echt Nederlandsche theologie, de aloude Gereformeerde of Calvinistische, en daarheen moest het weer worden teruggeleid. Nog leefde die theologie voort in het hart van het volk, maar in de weten-

schappelijke wereld, ook in den kring der predikanten, telde ze niet meer mee. Het was de nachtschool, die afgetrapt moest worden. Maar Dr. Kuiper, die zelf te Beesd, te Utrecht en te Amsterdam met deze verachte Gereformeerden in aanraking was gekomen en in dien kring het beste en vroomste deel van ons volk had leeren kennen, sloot van ganscher harte zich bij hen aan, werd de bezielde tolk van hun geloof, en deed de kracht van hun belijdenis weer herleven. Doch tegelijk sprak hij reeds in dit eerste artikel het uit, dat, al moest, om den grondslag voor een betere theologie te vinden, teruggekeerd naar de belijdenis onzer vaderen, daarom aan repristatie niet mocht gedacht worden. Wie Gereformerd is, schreef hij, moet altoos reformeeren. De belijdenis, die eeuwen lang had stilgelegen, moest ontwikkeld, moest in verband gezet met het denken van onze eeuw, moest een antwoord geven op de behoeften van onzen tijd.

Dat program heeft hij in ons blad met bezieling ten uitvoer gebracht. Een Dogmatiek, waarin deze nieuwe ontwikkeling der Gereformeerde waarheid over onzen tijd ons geboden werd, heeft hij, helaas, ons niet gegeven. Zijn college-dictaten, in druk verschenen, geven slechts een flauw denkbeeld van wat deze Dogmatiek had kunnen zijn. Maar wel schonk hij in zijn volgreken in de *Heraut* ons een schat van dogmatische studie, waardoor de Gereformeerde belijdenis weer beter werd verstaan. In: *Dat de genade particulier is*, nam hij het op voor wat Calvijn het *corollae* noemde: de leer van de praedestinatie Gods. In een nieuwe volgreken over de *Leer der Verbonden* heeft hij de verbondsgedachte weer onder ons volk in eere gebracht en daarmede een kostelijk tegengif geschonken tegen een eenzijdige opvatting der praedestinatie, die tot individualisme moest leiden. En hetzelfde doel werd beoogd, toen hij vervolgens over de *Practijk der Godsaligheid* handelde. Was daarmede de aansluiting gezocht aan wat het hart der Gereformeerde theologie is, niet minder bleek hoe Calvinistisch Dr. Kuiper was, toen hij daarna handelde over het *Werk van den Heiligen Geest*. Warfield in zijn lezingen over Calvinus zegt, dat Calvijn bij uitmendheid de theoloog van den Heiligen Geest is geweest. En van Dr. Kuiper kan hetzelfde gezegd worden. Na zoo de grondslagen eerst gelegd te hebben, gaf Dr. Kuiper toen, in zijn uiteenzetting van den Heidelbergischen Catechismus, de saamvatting van heel zijn theologisch stelsel in aansluiting aan hetgeen onze belijdenisschriften aan kostelijkst ons hadden geboden. Nog breeder werd de vlucht, toen hij, in een latere volgreken, het leerstuk van de *Gemeene gratie* behandelde, dat in windselen reeds bij Calvijn te vinden was, maar nu voor het eerst in zijn vollen omvang ontwikkeld werd en waagvan de betekenis voor heel het maatschappelijk leven werd uiteengezet. Nadat zijn ministerieele arbeid een viertal jaren hem gedwongen had zijn persarbeid te laten rusten, volgde, na zijn terugkeer van de reis om de oude wereldzee, de nieuwe reeks: *Pro Regis*, onder welken bezielen den titel ons geteekend werd, hoe op elk terrein van het leven de strijd voor Christus' Koningschap moest worden gevoerd. Naast de gemeene gratie, waardoor God het zondebederf stuit en toch nog uit deze gevallen wereld zich eere weet te bereiden, kwam nu het hoogere beginsel tot zijn recht, de taak van Christus' Kerk om als een zuurdeeg heel de maatschappij in al hare vertakkingen te doordringen en te verstenen. En als van zelf volgde daarop als sluitstuk op het gebouw de volgreken *Van de Volinding*, waarin getoond werd, hoe de wedergeboorte van hemel en aarde, het volkomen herstel van het Koninkrijk Gods, eerst aan het einde der eeuwen te wachten is, niet door onze daad, maar door een herscheppende daad van den Heere onzen God. Daarmede was ook de arbeid van Dr. Kuiper volgendig. Wel begon hij nog een nieuwe volgreken, waarin hij het leerstuk der *Kerk* wilde behandelen, maar de geestkracht zonk weg, de arbeid werd steeds moeilijker, de helderheid van den geest glag allengs schuilt. En

midden in dezen arbeid nam God hem weg.

Over de betekenis van dezen dogmatischen arbeid in ons blad zal eerst in de toekomst kunnen geoordeeld worden. Bijna al deze volgreken hebben langduriger bestaan gehad dan een ephemeridisch krantenartikel. Ze zijn afzonderlijk uitgegeven en vormen het hoofddeel van Dr. Kuiper's geestelijke nalatenschap. En wie weet, hoeveel deze werken er toe hebben bijgedragen om de Gereformeerde theologie weer in eere te brengen, zal hem daarvoor wel het meest dankbaar wezen.

Het verwijt van intellectueelisme, tegen Dr. Kuiper ingebracht, behoeft, voor wie zijn arbeid in de *Heraut* kent, wel nauwelijks wederlegd te worden. Van dore, intellectueelisme scholastiek was niemand meer afkeerig dan hij. Altoos weer zocht hij de aansluiting van het dogma aan het leven. En welk een diepe ondergrond van mystiek onder deze theologie schuilt, bleek wel het best uit zijne meditatieën, die voor zoenenigen tot steun en troost zijn geweest.

Welk een verlies het heengaan van Dr. Kuiper voor ons blad is, behoeft wel niet gezegd te worden. Zijn plaats is niet te vervangen. Het volle vertrouwen, dat hij van ons volk genoot; de eminente gaven hem geschonken; de klaarheid en helderheid van zijn inzicht; de wonderlijke zeggingskracht van zijn woord; de rijkdom zijner gedachten, — dat alles is te zeldzaam in één persoon vereenigd, dan dat zijn evenkule zou kunnen worden gevonden.

Maar de *Heraut*, die zijn schepping is, blijft trouw aan de beginselen, waarvoor hij het pleit heeft gevoerd. Hij zelf heeft niet gewild, dat met zijn dood zijn blad zou ophouden. In zijn testament heeft hij bepaald, dat zijn blad zou blijven bestaan, maar ook — dat was zijn laatste wensch — dat het steeds dienstbaar zou blijven aan de Gereformeerde beginselen. Aan dien wensch zal onze redactie voldoen. Uit de handen van onze leider nemen we het vaandel over, dat hij stervende ons overgaf, en we zullen het trouw en ongerept bewaren.

Dr. H. H. KUYPER.

Van de Kerk.

LXVIII.

Overmits hetgene van God kennelijk is, in hen openbaar is; want God heeft het hun geopenbaard. Rom. 1:19.

Het optreden van Huss in Boheme droeg, even als het vroeger ingetreden pogen van Wycliff in Engeland, het karakter om wat met de Reformatie te wachten stond, in te leiden. Beide malen kwam, zoowel in Engeland als in Boheme, de ernstig bedoelde poging tot Rformatie te vroeg, en verliep daardoor in Boheme tenslotte schier geheel; maar ook al was de finale uitslag een mislukking, toch heeft zoowel Wycliff als Huss in den geest der komende Reformatie gewerkt. Vooral bij Huss lag de oorzaak der mislukking hoofdzakelijk in zijn te sterk steunen op de Aristocratische kringen. Al heeft toch later ook de landbouwende stand zich in grooten getale in het heete geding gemengd, Huss zelf bleef zich toch in hoofdzake aan den Adel vastklemmen, en leende hierdoor aan zijn optreden een eenzijdig karakter, dat op ernstige schade voor geheel de partij die hij stichtte, uitliep. Dit zich bij voorkeur hechten aan den hoogeradel moge allengs verklaarbaar geweest zijn, om zich aan den te eenzijdigen invloed van de Kroon te onttrekken, en hierdoor Rome's invloed te verzwakken, de uitkomst van de worsteling die Huss ondernam, liep toch juist daardoor op zeer bittere teleurstelling uit. Het Hof eindigde toch met aan den invloed van Rome gehoor te geven, en toen de echte Reformatie onder Luther in Saksen uitbrak, verliep het Hussitisme bijna geheel, en herwon de Roomsche geestelijkheid al spoedig haar onbetwistbaar

overzicht. Dit nu kon ten slotte geen verwondering baren: Er ontbrak in het optreden van Huss het alomvattend religieus karakter, waardoor alleen een degelijke Reformatie tot stand kon komen. Het was dan ook volkomen natuurlijk, dat toen in Luther en Calvijn Reformatoren van beginsel optraden, het Hussitisme geheel inzonk en bijna verdween. Ongetwijfeld had Huss den te vroegen tijd van zijn beweging tegen zich. Bijna twee eeuwen ging hij aan Calvijn vooraf. Voor een meer doortastende Reformatie was de tijd nog niet gerijpt. Maar toch mag niet verheeld, dat het diepste geloofsbeginnel in Huss nog niet doorbrak. Luther en Calvijn traden op krachten de bezieling van een hooger beginsel, en dit was het juist wat bij Huss nog niet doorbrak. Vandaar het teleurstellend verloop van wat hij ondernam. De stoute opzet, dien Huss een oogenblik aandorst, verliep tenslotte in onbeduidendheden. Vooral ook de voorkeur, die hij van meet af aan den Adel en de groote Landbezitters gaf, leidde hem ten slotte tot min gewenscht resultaat. Het kon moeilijk anders, of de uitkomst van de gewekte beweging moest nu door het landvolk en den hooger stand beheerscht worden, en hiervoor ontbrak de godsdienstige wijding. Al lag dan ook het pad, door Huss betreden, in de richting der Reformatie, doorgetrokken tot dit levenwekkende keerpunt werd het door hem niet.

Toch had daarom wat Wycliff en Huss beoogden, niets gemeen met hetgeen zich in de latere periode der Middeleeuwen vrij overhoeds in de Katharen en bij de Albigenzen kwam aandienen, en zelfs in de Bulgaren een steunpunt vond. Beiden Wycliff en Huss klemde zich met religieuze hartstocht aan de Christelijke belijdenis vast, op wier zuivering ze bedacht waren, en in zooverre komt aan beiden de eere toe, het machtige geloofswerk van Luther en Melancthon, van Zwingli en Calvijn te hebben voorbereid. Hiermede echter had het optreden van de Katharen en Albigenzen niets gemeen. Er stond hen er lijnrecht tegenover. Zoowel wat de Katharen als wat de Albigenzen in wilden hartstocht vrij onverwacht en plotseling begonnen te drijven, was toch anti-christelijk en bewoog zich op de lijn, die Mani reeds in de 3e eeuw voor zijn heidensche utopieën trekken durfde. Zoowel bij de Katharen als bij de Albigenzen gold het een niets ontziend en overmoedig drijven van geheel Heidensche grondstelling. Niet Gods Woord, maar het Pantheïsme, Materialisme en Dualisme gaven de regeling voor hun gedachte aan. En al hulde men zich daarbij in een aan Christus' Kerk ontleend gewaad, en al schiepen ze zich een organisatie, die in tal van opzichten aan het verschijnsel der Christelijke Kerk denken deed, toch droeg wat ze dreeven, evenals zulks bij Mani was voorgekomen, van meet af het heidensche stempel.

De bespreking van het Katharisme, als van oudere dagteekening, ga hierbij voorop. Vrij zeker schijnt thans toch vast te staan, dat de Katharen, eer ze in het zuiden en westen van ons werelddeel terrein veroverden, reeds op vrij breede schaal onder de Slaven waren opgedoken. In Thracië, Dalmatië en Banië vonden ze blijkbaar het eerst het hun meest toelachend terrein. Doch al schijnt voor vrij zeker te kunnen worden aangenomen, dat ze het eerst in deze Slavische kringen een zelfstandige positie aannamen, toch sloeg de van hier uitgaande beweging vrij spoedig naar Griekenland en Italië over, om zich van daar uit noordelijk in Frankrijk te nestelen, en tot zelfs in Spanje en in Vlaanderen door te dringen. Ook onder de Katharen, evenals later onder de Albigenzen, waren geesten van zeer uiteenlopenden aanleg; maar om het verschijnsel van het Katharisme als zoodanig te beoordeelen, kan men zich niet bepalen tot de slappere geesten, maar moet het uitgangspunt voor het oordeel over de geheele verschijning gezocht bij de beslissende doordrijvers van